

EDUKACJA PO STUDIACH. KIERUNKI – FORMY – OCZEKIWANIA

Barbara Mróz

Instytut Psychologii
Uniwersytet Wrocławski

EDUCATION AFTER STUDIES. DIRECTIONS – FORMS – EXPECTATIONS

Summary. The article is a description of educational offers for graduates of psychological studies. Special attention is paid to clinical specialization and ways to become a psychotherapist. The Author also describes postgraduate studies, courses and skill trainings.

Absolwenci studiów psychologicznych postawieni są wobec licznych propozycji, jakie znajdują w ofertach różnych organizacji, uczelni i firm. Podejmując się analizy tej sytuacji, warto omówić ją z punktu widzenia szans, jakie towarzyszą ich rozwojowi zawodowemu.

Najczęściej po dyplomie, przed absolwentami studiów psychologicznych pojawia się problem związany z rozpoczęciem pracy w zawodzie lub też kontynuowaniem dalszego kształcenia zawodowego. Kontynuowanie kształcenia może być związane z własnymi ambicjami bądź też wynikać z sytuacji w miejscu pracy (Brzezińska, 2000). Od podjętej pierwszej zasadniczej decyzji zależy, czy i w jakim kierunku warto poszukiwać studiów, kursów i szkoleń (Dragosz-Zabłocka, Piwowarski, 1996).

Studia doktoranckie

Stosunkowo prostą decyzję mają te osoby, które złożyły dokumenty na studia doktoranckie. Tu czeka ich 4-letnia nauka (osiem semestrów), zajęcia na seminarium doktoranckim. Doktoranci uczestniczą w zajęciach i zdobywają wiedzę między innymi na temat planowania badań empirycznych, zaznajamiają się z podstawowymi metodologicznymi i etycznymi problemami badań naukowych, konstruuje narzędzia badawcze, stosują zaawansowane techniki statystyczne. Przygotowują się do egzaminu z filozofii z elementami antropologii kultury lub do wyboru z ekonomii. Efektem podjętych studiów jest obrona dysertacji doktorskiej. Najczęściej doktoranci są zatrudniani na uczelniach jako asystenci, mają także możliwość rozwijać się naukowo w przyszłości.

Adres do korespondencji: e-mail, bmr@dawid.uni.wroc.pl

Specjalizacja kliniczna

Z kolei inną, praktyczną propozycją po dyplomie jest możliwość podjęcia pracy w charakterze psychologa klinicznego i terapeuty. Jest to oferta i jednocześnie program dla posiadających tytuł zawodowy magistra psychologii. Decydując się na otwarcie specjalizacji klinicznej absolwentom proponuje się kształcenie w obszarach takich, jak:

1. Rozwój wiedzy z zakresu psychologii klinicznej, nauk medycznych i społecznych, umożliwiających rozumienie i rozwiązywanie problemów psychologicznych osób chorych.
2. Nabywanie i doskonalenie umiejętności wykorzystywania wiedzy w działalności diagnostycznej, terapeutyczno-rehabilitacyjnej, eksperckiej, orzeczniczej.
3. Nabywanie i doskonalenie wiedzy i umiejętności potrzebnych do stosowania psychologicznych metod terapii.
4. Rozwijanie wysokich standardów funkcjonowania zawodowego (etyka).

Do specjalizacji może przystąpić magister psychologii, zatrudniony w publicznym lub niepublicznym zakładzie opieki zdrowotnej. Postępowanie kwalifikacyjne do specjalizacji odbywa się na podstawie formalnej oceny wniosku kandydata. O zakwalifikowaniu kandydata do specjalizacji w psychologii klinicznej decyduje komisja kwalifikacyjna, powołana przez kierownika jednostki kształcącej.

W przypadku, gdy liczba kandydatów przekroczy liczbę wolnych miejsc dodatkowo przeprowadzana jest z kandydatami rozmowa kwalifikacyjna. Celem tej rozmowy jest określenie przydatności kandydata do rozpoczęcia specjalizacji w psychologii klinicznej oraz wyłonienie kandydatów rokujących pomyślne ukończenie specjalizacji.

Rozmowa przede wszystkim dotyczy motywacji kandydata do podjęcia specjalizacji, ale także zawiera treści merytoryczne związane z zastosowaniem psychologii w medycynie. Zakres rozmowy kwalifikacyjnej obejmuje najczęściej następujące elementy:

- a) motywację kandydata,
- b) dotychczasowe doświadczenie zawodowe kandydata (osiągnięcia, staż pracy, dorobek naukowy),
- c) dotychczas ukończone kształcenie podyplomowe (kursy, staże, inne szkolenia) w szczególności tematycznie związane z przedmiotem specjalizacji,
- d) znajomość języków obcych.

Każdy z elementów rozmowy kwalifikacyjnej jest oceniany odrębnie i niezależnie przez każdego z członków komisji, według wybranej skali punktowej, a sumaryczna ocena punktowa stanowi ostateczny wynik rozmowy kwalifikacyjnej. Na podstawie ostatecznego wyniku punktowego ustalana jest lista rankingowa kandydatów. W przypadku identycznej punktacji osób ubiegających się o jedno miejsce, głos rozstrzygający ma przewodniczący komisji kwalifikacyjnej (za: http://www.cmkp.edu.pl/programy_pdf/Psychologia%20kliniczna.pdf, 2008).

Tryb uzyskiwania specjalizacji z psychologii klinicznej dla osób posiadających tytuł zawodowy magistra psychologii regulują przepisy Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 30 września 2002 roku (DzU Nr 173, poz. 1419).

Specjalizacja z psychologii klinicznej jest jednostopniowa. Szkolenie trwa 5 lat i obejmuje zajęcia teoretyczne oraz staże specjalizacyjne w placówkach służby zdrowia. Po zdaniu egzaminu kandydat uzyskuje tytuł specjalisty psychologii klinicznej.

Program specjalizacji zatwierdzony przez Ministra Zdrowia dnia 28 października 2003 roku określa cele kształcenia, czas trwania specjalizacji, sposób organizacji specjalizacji i postępowanie kwalifikacyjne.

Szkolenie specjalizacyjne w ciągu 5 lat trwania składa się z 2 lat kształcenia podstawowego (moduły: psychologia kliniczna – zaburzenia psychiczne i zachowania, neuropsychologia kliniczna, psychosomatyka, psychologia kliniczna dzieci i młodzieży) i trzech lat kształcenia specjalistycznego szczegółowego. W bloku szczegółowym kandydat wybiera jedną z 4 ścieżek specjalistycznych: psychologię kliniczną – zaburzenia psychiczne i zachowania, neuropsychologię kliniczną, psychosomatykę lub psychologię kliniczną dzieci i młodzieży.

Specjalizacja w trybie uzupełniającym przeznaczona jest dla osób posiadających I stopień specjalizacji i tytuł psychologa klinicznego uzyskany na mocy Zarządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 1 lutego 1983 roku (DzUz Nr 3 z dnia 25 marca 1983 roku) i trwa 3 lata. Osoby specjalizujące się w tym trybie realizują program specjalistycznego bloku szczegółowego, dokonując wyboru jednej z 4 ścieżek specjalistycznych.

Kształcenie kończy się egzaminem przed komisją powołaną przez Dyrektora Centrum Egzaminów Medycznych. Po zdaniu egzaminu uzyskuje się tytuł specjalisty psychologii klinicznej, ze wskazaniem zrealizowanej podspecjalności (np. neuropsychologii klinicznej itp.).

Warunkiem dopuszczenia do egzaminu jest zrealizowanie programu – zaliczenie zajęć teoretycznych oraz kierunkowych staży specjalizacyjnych w wytypowanych placówkach służby zdrowia.

Kształcenie specjalizacyjne w zakresie psychologii klinicznej prowadzą ośrodki, które uzyskały akredytację Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego (wykaz tych ośrodków i ilość miejsc: www.cmkp.edu.pl lub na stronach Ministerstwa Zdrowia). W szkoleniu specjalizacyjnym uczestniczą kierownicy specjalizacji oraz opiekunowie staży kierunkowych (osoby posiadające tytuł specjalisty psychologii klinicznej, z którymi jednostka szkoląca podpisała umowę współpracy).

Kolejną propozycją z jaką może się spotkać absolwent psychologii chcący się rozwijać w praktyce klinicznej jest udział w szkoleniach i treningach nadających certyfikat terapeuty. Jednak uczestnictwo w takich działaniach wymaga wystarczającej ilości wyszkolonych superwizorów, zwłaszcza specjalizujących się w terapii krótkoterminowej i rodzinnej. Nowi psychoterapeuci także potrzebują treningu i superwizji. Jak więc widać znaczna jest skala problemów wyłaniających się z osiągnięcia rozwoju zawodowego poprzez certyfikaty terapeutyczne.

Z aktualnych ofert na rynku w tym obszarze spotkać można psychoterapię poznawczo-behawioralną, terapię neuropsychologii klinicznej, psychodietetykę.

Należy odnotować, że rozwój komunikacji sieciowej spowodował także nowe, ale nieraz i kontrowersyjne możliwości w zakresie otrzymywania pomocy psychologicznej. Należą do nich tak zwana psychologia w sieci: e-psychologowie, psychocafe, pomoc

psychologiczna on-line, fora internetowe zawierające porady psychologiczne. Ocena tych działań jest wśród psychologów na ogół dość krytyczna i wymaga dalszych obserwacji rozwoju tej grupy usług psychologicznych.

Studia podyplomowe i kursy

Młodzi adepci psychologii mają także możliwość rozwijania się w zawodzie poprzez uczestniczenie w studiach podyplomowych i kursach. Ta oferta edukacyjna jest na rynku, w przeciwieństwie do omówionych wcześniej, dość zróżnicowana.

Uczestnikami szkoleń podyplomowych i kursów są najczęściej osoby, które ukończyły studia psychologiczne, chcą się specjalizować na przykład w psychologii zarządzania, otrzymały od pracodawców wymóg ukończenia specjalizacji i szkoleń oraz osoby z własnej inicjatywy doskonalące swą wiedzę (Bury, 2004).

Organizatorami szkoleń podyplomowych i kursów są wyższe uczelnie, instytucje publiczne, firmy szkoleniowe, a także firmy doradztwa personalnego.

Wśród studiów podyplomowych dominują te, które związane są z kształceniem w dziedzinie psychologii zarządzania, choć coraz częściej spotkać można oferty studiów w zakresie:

- Psychologicznego wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży,
- Pomocy psychologicznej,
- Psychologii transportu,
- Psychologii reklamy,
- Komunikacji medialnej.

Zapotrzebowanie na szkolenie w dziedzinie psychologii zarządzania w obecnej dobie ma szczególne uzasadnienie tak teoretyczne (powstawanie nowych teorii zarządzania), jak i praktyczne (rynkowe). Celem zajęć podyplomowych w tym obszarze jest najczęściej przedstawienie głównych trendów we współczesnej psychologii zarządzania, a także teorii motywacji. Te ostatnie szczególnie chętnie są prezentowane, ponieważ skuteczne sposoby motywowania podwładnych szczególnie przydają się psychologom praktykom. Na zajęciach przedstawia się też zagadnienia kierowania i osobowościowych determinantów efektywności działania czy prawidłowości pracy grupowej i indywidualnej (Przyszczykowski, 1995).

Część ośrodków uniwersyteckich (np. warszawski) zakłada, że studia podyplomowe z zarządzania są szczególnie interesujące dla szerokiego grona zainteresowanych zarządzaniem zasobami ludzkimi, dla osób już pracujących w działach personalnych i zajmujących się w swej pracy takimi zagadnieniami, jak: rekrutacja i selekcja, przygotowywanie systemów ocen pracowników, przygotowywanie i wdrażanie programów motywacyjnych, badanie postaw i nastrojów wśród zatrudnionych, negocjacje i rozwiązywanie konfliktów, stymulowanie rozwoju zawodowego, organizowanie i przeprowadzanie szkoleń oraz rozpoznawanie potrzeb szkoleniowych.

Studia te nie są kierowane do psychologów, gdyż program studiów podyplomowych jest oferowany osobom nieposiadającym wiedzy psychologicznej. W trakcie zajęć omawiane są liczne teorie i badania z dziedziny psychologii, znane psychologom. Dla osób z wykształceniem kierunkowym wiele omawianych kwestii może stanowić powtórkę ze studiów i ich oczekiwania, dotyczące głębokości i szczegółowości ana-

lize omawianych tematów, mogą nie zostać spełnione (za: <http://www.psych.uw.edu.pl/podyplomowe/> 2008).

Tak sformułowana oferta edukacyjna jest dość przejrzysta i daje wielu absolwentom studiów wyższych szansę na poznanie ważnych z punktu widzenia praktycznego zagadnień. Tak szeroko przedstawiane oferty studiów podyplomowych, poza aktualizowaniem wiedzy, mają na celu również pomoc tym osobom, które planują zmianę profilu zawodowego, przekwalifikowanie się. Dostosowanie oferty studiów do potrzeb kandydata w istotny sposób może przyczynić się do wzrostu jego kompetencji i zwiększyć jego możliwości na rynku pracy (Dragosz-Zabłocka, Piwowarski, 1996).

Często w ofertach studiów podyplomowych można spotkać się z propozycją różnorodnego wspomagania dysfunkcji rozwoju u dzieci i młodzieży. I tak studia są adresowane do osób pracujących lub przygotowujących się do pracy w różnego typu placówkach edukacyjnych, rehabilitacyjnych i leczniczych, zajmujących się wspomaganie rozwoju dzieci z dysfunkcjami ograniczającymi proces komunikacji. W programie uwzględnia się treści dotyczące aktualnych poglądów na temat przyczyn i mechanizmów leżących u podłoża różnych zaburzeń rozwoju dzieci.

Ponadto zajęcia prowadzone są najczęściej przez doświadczonych praktyków, a zatem mogą stanowić okazję do zdobycia wiedzy na temat diagnozowania potrzeb rozwojowych dzieci, opracowywania indywidualnych planów pracy z dzieckiem, rozwijania umiejętności komunikowania się, a także, co jest szczególnie godne podkreślenia, do wymiany doświadczeń. W programie często uwzględnia się zagadnienia pracy z dziećmi (od etapu wczesnej interwencji), a także z młodzieżą i młodymi dorosłymi.

Tematem zajęć takich studiów podyplomowych jest rehabilitacja, wspomaganie rozwoju i terapia mowy u dzieci z zaburzeniami rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem na przykład autyzmu, mózgowego porażenia dziecięcego i głuchoty, a także praca z dziećmi z zespołem Downa i ADHD.

Oferty studiów podyplomowych mających na celu rozwijanie wiedzy i praktycznych umiejętności są kierowane często do pedagogów i psychologów, a także innych osób zainteresowanych doskonaleniem zawodowym w zakresie metod rehabilitacji dzieci i młodzieży.

Ostatnio szybko rozwijają się studia związane z rynkiem komunikacyjnym. Studia takie dotyczą problematyki diagnostyki psychologicznej, ukierunkowanej na orzekanie o istnieniu przeciwwskazań do kierowania pojazdami. Edukacja obejmuje zagadnienia psychologii poznawczej i ergonomii, psychologii stresu, stosowanej psychometrii, oraz psychologii klinicznej, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki uzależnień, zaburzeń emocjonalnych i zmian organicznych. Omawiane są także aspekty prawne i etyczne badań kierowców. Wykłady uzupełniane są najczęściej ćwiczeniami i zajęciami seminaryjnymi.

Zadaniem studiów podyplomowych o tym typie jest wyposażenie słuchaczy w wiedzę umożliwiającą samodzielne podejmowanie decyzji orzeczniczych. Program studiów został napisany na podstawie analizy problemów występujących w czasie rzeczywistych psychologicznych badań kierowców, zarówno rutynowych, jak i kontrolnych (prowadzonych na wniosek policji lub organów administracji). Tego rodzaju pro-

pozycja edukacyjna kierowana jest do osób posiadających dyplom psychologa, które starają się o uprawnienia do badań osób kierujących pojazdami.

Wydaje się, że w ciągu ostatnich 5 lat studia podyplomowe związane z komunikacją medialną i reklamą należą do tych, które rozwijają się najdynamiczniej. Na rynku sporo jest takich propozycji i absolwenci muszą szczególnie w tej dziedzinie posiadać dobre rozeznanie, gdyż nie każda oferta studiów i kursów dostarcza aktualnej wiedzy i jest nastawiona na działania praktyczne. A trzeba pamiętać, że uczestnicy szczególnie od tego rodzaju programów zajęć wymagają, aby przedstawiane im zagadnienia zawierały aspekty pragmatyczne. W tym miejscu warto powiedzieć, że szczególną rolę odgrywają i są cenieni prowadzący zajęcia akademicy z doświadczeniem praktycznym, najlepiej w branży medialnej. W opinii Roman Zawadzkiego, kierownika studiów z zakresu komunikacji medialnej, studiów i kursów poświęconych mediom i przygotowujących do pracy w mediach jest bardzo wiele, lecz bardzo mało z nich uczy psychologicznych uwarunkowań komunikacji medialnej (Zawadzki, 2008). A jest to wiedza bardzo przydatna w umiejętności budowania skutecznego przekazu. Siła i skuteczność takiego komunikatu często bardziej zależy od tych „niewidzialnych” umiejętności niż od „osobowości medialnej”.

Do prowadzenia zajęć na takich studiach zapraszane są osoby pracujące w mediach lub współpracujące z mediami (dziennikarze, redaktorzy programowi, rzecznicy prasowi). Tego rodzaju studia są również przydatne wszystkim tym, którzy współpracują z działami reklam i *public relations*.

Podobny charakter mają studia podyplomowe z zakresu psychologii reklamy. Najczęściej kieruje się na nie absolwentów różnych kierunków studiów już pracujących w branży reklamowej i chcących doskonalić swoje umiejętności. Szczególnie te studia są kierowane do osób prowadzących działalność gospodarczą, a także pracowników działów marketingu zarówno małych firm, jak i dużych korporacji. Wielu uniwersyteckich organizatorów takich studiów podkreśla w swoich ofertach, że ich zajęcia prowadzone są metodami warsztatowymi, a nie wykładowymi. Jak się wydaje, ta informacja ma zasadnicze znaczenie dla wybierających się na ten rodzaj studiów. Zwłaszcza zajęcia z kreacji czy kształtowania strategii reklamy dostarczają absolwentom, zdaniem organizatorów, wielu nowych i praktycznych umiejętności.

Można podsumować, że celem studiów podyplomowych jest podniesienie kwalifikacji uczestników, łączenie teorii z praktyką, odpowiadanie na realne zapotrzebowanie rynku, a nie na wymyślone przez teoretyków potrzeby. Przy okazji takich zajęć szkoły wyższe tworzą sobie zazwyczaj bazę danych uczestników, do których mogą wysyłać swoje nowe oferty w zakresie edukacji specjalistycznej.

Treningi umiejętności

Dość częstą ofertą dla absolwentów na polskim rynku szkoleniowym są treningi poszczególnych umiejętności, takich jak komunikacja, negocjacje czy asertywność. Najczęściej treningi umiejętności interpersonalnych zawierają następujące bloki tematyczne:

- Diagnozę własnych sposobów porozumiewania się,
- Bariery i destruktory komunikacji,

- Sposoby zwiększania efektywności w komunikacji,
- Zagadnienia własnej asertywności.

Wyżej wymienione zagadnienia z pewnością przyczyniają się do lepszego funkcjonowania absolwentów różnych kierunków studiów, a w szczególności służą lepszemu samopoznaniu. Wiedza, umiejętności, które są potrzebne w dzisiejszym zatomizowanym świecie dotyczą w znacznie mierze umiejętności komunikacyjnych. Wąskie specjalizacje z jakimi mamy coraz częściej do czynienia stają się wyzwaniem dla współczesnego człowieka, dla jego porozumiewania się z innymi. Stąd też nabycie umiejętności lepszego korzystania z własnego potencjału oraz stałe uczenie się, sprzyja dobremu funkcjonowaniu tak zawodowemu, jak i osobistemu (Brzezińska, 2000). Szkoła wyższa w niewielkim stopniu przygotowuje do tych wyzwań, dlatego też liczni uczący się i pracujący poszukują specjalistów, którzy pomogliby im w tych zadaniach. Kompetencje i doświadczenie prowadzących kursy podyplomowe staje się podstawowym argumentem na rzecz wyboru danego elementu doksztalcania.

Przy tej okazji warto wspomnieć o nowych obszarach pomocy psychologicznej. Niektórzy uważają, że można mówić tu już wręcz o nowym zawodzie. Mam na uwadze *coaching*, rozumiany jako rodzaj współuczestniczenia w pracy z drugim człowiekiem. Wymaga on szczególnej wiedzy i umiejętności. Trudno dziś sobie wyobrazić osoby bez wysokich umiejętności interpersonalnych, pracujące lub mające zamiar pracować jako trenerzy rozwoju osobistego, nauczyciele na wszystkich poziomach kształcenia lub pracownicy w działach rozwoju kadr.

Podsumowanie

Przedstawiony zarys możliwości z jakimi spotyka się absolwent studiów psychologicznych pokazuje stosunkowo duże bogactwo wyborów dalszego kształcenia. Poczynając od zagadnień z zakresu psychologii klinicznej, poprzez pracę w szerokiej dziedzinie psychologii zdrowia, zarządzania czy mediów, wydaje się, że młodzi ludzie mogą znaleźć oferty zaspokajające ich potrzeby edukacyjne.

Oczekiwania płynące wraz ze studiami podyplomowymi i kursami związane są najczęściej z posiadaniem większej pewności w zawodowym kontakcie z klientem-pacjentem, dotyczą zdobycia praktycznej i specjalistycznej wiedzy. Nie bez znaczenia jest także wymiana doświadczeń z innymi uczestnikami, która odbywa się niejako przy okazji studiowania podyplomowego. Jest to w związku z tym czas na podejmowanie nowych decyzji, tak w zakresie edukacji, jak i pracy. Młodzi ludzie, planując dalsze kształcenie biorą także częściej pod uwagę możliwość własnej praktyki psychologicznej, oczekują wyższych zarobków.

Po ukończeniu studiów podyplomowych i kursów niewątpliwie absolwent studiów psychologicznych posiada większe szanse uzyskania ciekawszej pracy od kogoś, kto nie podejmuje zamiaru dalszej edukacji. Z kolei pracodawca może mieć pewność, że w osobie dobrze wykształconego młodego psychologa pozyskał dobrego fachowca. Z zaangażowania w edukację po dyplomie, wynikają korzyści także dla potencjalnych pacjentów-klientów, wreszcie zyskują i placówki, w których zatrudniani są dobrze przygotowani psychologowie.

Wydaje się, że sprawą otwartą pozostaje kwestia udziału w budowie programów studiów podyplomowych i szkoleń samych absolwentów psychologii, a także merytorycznego nadzoru nad programami jakiegoś odpowiedzialnego gremium. Warto zastanowić się też nad motywowaniem młodych psychologów do dalszego kształcenia, które by umożliwiło, ze względów choćby finansowych, jego powszechność. Niewątpliwie też programy studiów zyskałyby na wyrazistości, gdyby istniała ściślejsza współpraca absolwentów psychologii z ośrodkami proponującymi studia podyplomowe i szkolenia.

Literatura cytowana

- Brzezińska, A. (2000). *Spoleczna psychologia rozwoju*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Bury, S. (2004). O niektórych problemach pozaszkolnej oświaty dorosłych w kontekście integracji europejskiej. *Pedagogika Pracy*, 44, 61-69.
- Dragosz-Zabłocka, E., Piwowarski, R. (1996). *Edukacja dorosłych w latach 1990-1994*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Przyszczykowski, K. (1995). Dorosły wobec edukacji. W: K. Przyszczykowski, E. Solarczyk-Ambroziak (red.) *Zmiana społeczna a kompetencje edukacyjne dorosłych* (s. 57-75). Koszalin: Wydawnictwo Miscellanea.
- Zawadzki, R. (2008) <http://www.psych.uw.edu.pl/podyplomowe/>

Źródła internetowe

- http://www.cmkp.edu.pl/programy_pdf/Psychologia%20klinikzna.pdf 2008
- <http://www.psych.uw.edu.pl/podyplomowe/> 2008
- www.cmkp.edu.pl